

TRACES OF HZ. MAWLÂNÂ JALÂL AL-DÎN RÛMÎ IN EUROPE

Peter Hüseyin CUNZ*

ABSTRACT

In Europe the message of Hz. Mawlânâ has engraved traces in the academic world as well as in the hearts of a large amount of individuals. When analyzing this, the differences of perception between the Orient and the Occident have to be considered. Western people with no Islamic background view and understand the message with the rational mind being the dominant factor, and they demand from religious values that they are in harmony with European ethical values. Since the message of Hz. Mawlânâ is imbedded in Islam, its discussion easily leads to general ethical and religious subjects such as the question if traditional Islamic values can live with the European concept of democracy, the notion of citizenship and the idea of secularization. Such arguments are also brought up within the Mavlaviyah Tariqah. It is suggested to intensify the exchange and collaboration between occidental and oriental universities in order to intensify a peaceful and fruitful dialogue between the Orient and the Occident as a contribution for peace in this world.

Key Words: Academic expression, citizenship, cultural influences, democracy, emotional expression, Enlightenment, esoteric values, Europe, historical influences, Islam in Europe, Mavlavi ritual in Europe, Mavlavi Tariqah, Orient versus Occident, secularization, Semâ in Europe, Shariah versus Tawhid, Sufism in Europe, Tariqah Mavlaviyah in Europe, Whirling Dervishes, Women in Mavlavi Tariqah.

MEVLÂNÂ CELÂLEDDÎN-İ RÛMÎ'NİN AVRUPADAKİ İZLERİ

ÖZET

Hz. Mevlânâ'nın mesajı Avrupanın akademik dünyasında olduğu kadar çok sayıda bireyin de kalplerinde derin izler bırakmıştır. Fakat, bu konuyu incelerken, Doğu ve Batı arasındaki algı farklılıkları göz önüne alınmalıdır. İslam konusunda arka plan bilgisinden yoksun Batılı insanlar bu mesajı akılcı bir zihinle inceler ve anlarlar ve dini değerlerin Avrupanın etik

---

* President of the International Mawlânâ Foundation in Switzerland International Conference

değerleri ile uyum içersinde olmasını isterler. Mevlâna'nın mesajı İslama dayalı olduğu için, onunla ilgili tartışmalar kolayca geleneksel İslami değerlerin Avrupanın demokrasi kavramı, vatandaşlık düşüncesi ve laiklik fikri ile bir arada olup olamayacağı gibi genel etik ve dini konulara yol açmaktadır. Bu tür tartışmalar Mevlevî tarikatı içerisinde de gündeme getirilmektedir. Dünya barışına katkı sağlamak üzere, Doğu ve Batı arasında barışçıl ve verimli bir diyalog ortamını oluşturmak için batı ve doğu üniversiteleri arasında değişim ve işbirliğinin yoğunlaştırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Akademik ifade, kültürel etkiler, duygusal ifade, Aydınlanma, ezoterik değerler, Avrupa, Tarihi etkiler, Avrupada İslam, Avrupada Mevlevî ritüelleri, Mevlevî Tarikatı, Doğu karşısında Batı, laikleşme, Avrupada Semâ, Şeriat ve Tevhid, Avrupada Sufilik, Avrupada Mevlevî Tarikatı, Semâzen Dervişler, Mevlevî tarikatında kadınlar.

There are two types of traces of Hz. Mawlânâ in Europe. One is the academic work produced by elder scholars such as Reynold A. Nicholson, Eva de Vitray Meyerovitch, Annemarie Schimmel and Johann Christoph Bürgel, but unfortunately very few known academic works from younger scholars of European universities are to be found. The other trace – prominent but difficult to measure and evaluate – is the substance of what remains in the hearts of individuals that have been in touch with the message of Hz. Mawlânâ.

The academic traces are characterized by a scientific or philosophical approach with a high degree of objectivity and a choice of expression that is easy to be communicated on an international level, such as in this conference. In contrast to this the expression of a touched heart is subjective and often emotional, is expressed in a metaphorical language and is influenced by patterns originating from education and personal experience. In both cases the expression will be guided by the cultural and social setting of the concerned person. Since culturally and socially there are remarkable differences between Orient and Occident, these differences reflect in the way of expression – be it scientific or emotional.

Differences have to be understood on both sides. Considering that the cultural flow is much stronger from the Occident to the Orient than vice versa, it is only obvious that oriental people find it easier to acquire an understanding of western mentality than vice versa. Westerners who thoroughly understand oriental values and mentalities are scarce. This fact is of particular relevance when spiritual requirements and work become in-

volved, such as those practised in the Mavlavi Tariqah. In Europe we are confronted with these differences, for in the Mavlavi Tariqahs of Germany, the Netherlands and Switzerland, both, western and oriental persons come together to learn and deepen a common understanding of Hz. Mawlânâ's teachings.

We must see the historical context in which Europe has developed. In the Middle Age the Christian church was the dominant force of spiritual thought and work. But in the 17th and 18th century the Christian church lost much of its power, and it had to give way to values of the Enlightenment, which include the notion of citizenship, the concept of democracy, the idea of secularization and the acceptance of reason as the only and last authority for the determination of methods, truth and errors. In today's Europe ethical values take a higher rank than religion, and yet we all know that the highly esteemed reign of law in western democracies was not able to eliminate the abuse of power, dictatorship and injustice; the living of ethical values is not more in the western societies compared to tribal or theocratic societies. But we must see and consider the point of view from which "educated" Europeans attempt to view and understand spiritual values, with the rational mind being the dominant factor. Yes, there is acceptance of irrational esoteric and religious values in Europe, but these have to be in harmony with accepted ethical values.

To merge traditional Islam with democratic ideas is difficult and probably not possible without compromises on one or both sides. This is today subject of controversial discussions and political debates, and we experience this controversy also within the Mavlavi Tariqah. Some of my friends and colleagues in Turkey argue that the Shariah is first to be considered and to be observed, and then in addition we may seek for Tawhid (experience of unity in God). On the opposite, I, as a European, tend to say that the yearning for Tawhid is the first condition for any spiritual progress, and that Islam is one possible way offered by God to reach Tawhid. Being responsible for the Mavlavi Tariqah in Switzerland I do not want it to be seen as an imported Islamic sect but rather as a place where any sincere seeker may discover an acceptable context for his or her spiritual growth. It is indeed first of all the atmosphere and Barakah (divine power of grace) that he or she experiences within the Ummah (gathering of believers) of the Mavlavi Tariqah which attract non-Muslim Europeans. They are touched by the beauty and tolerance of Hz. Mawlânâ's message and the ethical values they find in it. To first require from newcomers the strict

observation of traditional Islamic dogmatic rules is not helpful, considering the Islamic requirements' incompatibility with European values such as the spatial separation of men and women and the restrictions for women in their dressing codes, public appearance and other rights. Rather there is a necessity for rational explanations about the difference between Koranic requisites and cultural influences, and there is a necessity to question issues of the Sunnah and Shariah and to accept a debate about it. Unfortunately such debate on an academic level is still very little if not even suppressed. In my view Turkish universities with their experience of all aspects between orthodoxy and liberalism could play a prominent role in such international debates.

All religions started in a specific cultural environment and adapted through history to social and cultural changes. From a European point of view this issue needs more clarification. What parts of Islamic behaviour is to be respected under the constitutional guarantee for free religious expression, and what parts are to be seen as of cultural origin? Are the dressing codes, the circumcision or arranged marriages – to name some of the hot issues – part of religion or part of culture? Such questions are difficult to address because they provoke strong emotions in the camp of traditionalists. Personally, I categorically refuse to import oriental culture into Switzerland, my home country. The observation of the Sunnah should not be at the detriment of a visible respect for our Swiss brothers and sisters. I do not support the creation of Islamic parallelism, and it is not my duty to spread Islam in its conservative form, as some of my friends and colleagues in Turkey would like to see. In our Mavlavi Tariqah we come together to learn to live Islam for the good of our personal relation with our Lord (Rabb il alamin), and this includes the living of an exemplary social life and the testifying of full respect for others, independent of their religion and their willingness to accept our way.

The resistance against Islam in European feelings would be much less if today's mainstream-Islam had the opportunity to appear more prominently with its essentially universal message, beauty and openness for other religions. It would already be helpful if the holy Koran were translated correctly. The Arabic word "Islam" means surrender unto God. But in most translations the word Islam is left in Arabic, giving the impression to be the proper name of what we see today under the label Islam. A European would love to read, "The only true religion in the sight of God is man's self-surrendering unto Him" (Koran 3:19), and he or she may not

feel at ease reading “The only true religion in the sight of God is Islam”, as it is rendered in most translations. As a matter of fact, for us Europeans it is a real sign of the universality of Islam when we correctly read the last legal injunction that was revealed to our Prophet three months before he passed away, setting a seal on the message of the Koran: “Today have I perfected your religious law for you, and have bestowed upon the full measure of My blessings, and willed that self-surrender unto Me (Islam) shall be your religion.” (Koran 5:3, translation taken from Muhammad Asad)

Yes, there is merit to keep a tradition in its original way as precise as possible. While a ritual is kept alive it accumulates morphologic power from which a follower of a tradition will take advantage when participating in this ritual. But it has to be in balance with what the followers’ mind can accept, and such a balance will be different in Europe compared to Islamic cultures and societies. Through the years I served as teacher within our Mavlavi Tariqah I could observe how the message of Hz. Mawlânâ opens the sight of Non-Muslims for the beauty and universality of Islam, and in the experience of Tawhid their mental viewpoint shifts slowly to the place of a believer. It’s a shift away from the rational control with its attitude of free will to an attitude of devotion for a spiritual path linked to a religious tradition, including the forms and rituals that belong to this tradition.

There are not only Non-Muslims in the European Tariqahs. In Switzerland for instance a third of participants are native Muslims, many of them of Turkish origin. They do not face the hurdles of Non-Muslims as mentioned before; instead they face other difficulties. One of them is the confrontation with the view that Islam is not the only correct religion. For the Muslims in Europe it is a challenge to accept that the Muslims can as much learn from the Christians as the Christians from the Muslims. A further challenge for native Muslims is to be ritually united with Non-Muslims who in their daily life do not strictly observe traditional Islamic rules, and to accept them as truly equal brothers and sisters. And for people with a Turkish origin it is sometimes difficult to separate national folklore from spiritual work, and they may have to be reminded that Hz. Mawlânâ is neither Turkish nor Iranian.

In the last years Semâ has become an object of business and a flourishing cultural export from Turkey. Thanks to the advertising of Whirling Dervishes, Europeans are going to Turkish concerts to which otherwise they would never go. Yes, some grasp a bit of the beauty of Turkish music,

but many are disappointed to have seen mere folklore and little spiritual values. This business with pretended Mavlavi spiritual values is a huge challenge for our Mavlavi Tariqah. Whereas my colleagues in Turkey may have some justification to do Semâ in public because it is part of Turkish culture, we in Europe have no basis that justifies a public show. We do not respond to the many requests for public Semâ; we leave this to Turkish music groups. We consider Semâ as a prayer, and a prayer needs an atmosphere of intimacy. Therefore we do Semâ with personally invited guests only who join us in Dhikr before the Semâ starts. And in such privacy neither Turkish nor other participants with an Islamic culture find it embarrassing if we allow men and women to turn together.

Summing up it may be said that the European Mavlavi Tariqahs are places where the religious dialogue is fruitfully lived, and where Non-Muslims and Muslims essentially come closer together, this thanks to the spiritual yearning of each participant. In Europe it is neither the common religion nor the culture that unites us in the Mavlavi Tariqah, but it is that yearning which Hz. Mawlânâ expresses in the first 18 lines of the Mesnevi and in numerous poems of his Divan that acts as common denominator. As followers of Hz. Mawlânâ we train to leave the rough and fluctuating surface of the sea and learn to dive into the depth of the ocean where the pearls are to be found. In other words: we try to get into the present moment where the past and future collapse into the "Here and Now". This happens with the help of rituals within the Ummah. Especially Dhikr and Semâ attract European searchers, and it is beautiful to observe how Europeans who have left the church for various reasons, find again a taste for religious rituals.

The potential of religious impact of the traces of Hz. Mawlânâ in Europe is tremendous; however in reality it is controversial and limited due to the seemingly negative perception of Islam. Therefore it is of utmost importance that more work is done on an academic level where the international dialogue is easier. I would like to see that European universities increase their interest to invest in projects linked to Hz. Mawlânâ and his message, and to seek for partnership with oriental universities. An intensified exchange and collaboration between occidental and oriental universities would also be a substantial contribution for peace in this world.

ULUSLARARASI MEVLÂNÂ VAKFI'NİN ÇALIŞMALARI

Esin ÇELEBİ BAYRU*

ÖZET

Hız. Mevlâna'nın Hakk'a yürüyüşünden sonra tesis edilen Mevlevîlik "olgun insan" yetiştirme amacıyla yüzyıllar boyunca Anadolu başta olmak üzere Osmanlı coğrafyasında insanlara hizmet etmiştir. Semâ ve Mevlevî Müziği eşliğinde uzun yıllar kurumsal bir ritüel olarak kabul gören Mukâbele-i Şerîf Cumhuriyetimizin kurulmasıyla da canlandırma dönemi olarak bu misyonunu devam ettirmiştir. Uluslararası Mevlâna Vakfı son yıllarda maalesef dejenere olmaya başlayan bu kültürel değerimizi aslına uygun olarak icra edilebilmesi için Kültür ve Turizm Bakanlığı ile müştereken Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Organizasyonu (UNESCO)'na müracaat ederek koruma altına almayı başarmıştır. Bu bildiri Mevlevîlik'in kısa tarihçesi verilerek bu konuda günümüzde neler yapılabileceği hususları işlenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mevlâna, Mevlevîlik, Uluslararası Mevlâna Vakfı, Semâ, Mevlevî Müziği

THE ACTIVITIES OF INTERNATIONAL MAWLÂNÂ FOUNDATION

ABSTRACT

Mavlaviyah, established after Mawlânâ's faith to God served people in different geographies, particularly in Anatolia and Ottoman countries for centuries with the intention of bringing "mature man" up. Mukâbele-i Şerîf, accepted as a ritual through many years accompanied by Semâ and Mavlavi music, continued this mission in the awakening period with the foundation of our Republic. In order to perform this culture originally, we applied to United Nations Educational Scientific and Cultural Organization (UNESCO) jointly with the Ministry of Culture and Tourism, International Mawlânâ Foundation has achieved to protect this cultural value which has unfortunately started to degenerate in recent years. In this paper, the matters such as what can be done about this issue at the present time by mentioning a brief history of Mavlaviyah are tried to be discussed.

Key Words: Mawlânâ, Mavlaviyah, International Mawlânâ Foundation, Semâ, Mavlavi music

---

* Hz. Mevlâna'nın 22. Kuşak Torunu ve Uluslararası Mevlâna Vakfı Başkan Vekili

Giriş

Mevlevîlik'in Kısa Tarihçesi

Mevlevîlik, Hz. Mevlâna'nın (ö. 1273) öğretilerini gelecek nesillere aktarmak üzere oğlu Sultan Veled, talebesi Çelebi Hüsameddin ve torunu Ulu Arif Çelebi tarafından kurulmuş ve o soydan gelen Çelebiler arasından seçilen Makam Çelebisi tarafından idare edilmiştir.

Mevlevîlerce Konya'daki Mevlâna Türbesi ve Mevlevîhâne makam olarak kabul edilmiştir. Makam Çelebileri burada ikamet etmişlerdir. Türbenin etrafında kurulan bu ilk mevlevîhâne "Âsitâne-i Âliyye" olarak adlandırılmıştır.

Mevlevîhâneler 1001 günlük eğitimi verebilen âsitâneler ve bunlardan daha küçük olan, eğitim teşkilatı bulunmayan Zâviyeler olmak üzere iki çeşittir. Âsitâneler diğerlerine göre daha merkezi idiler ve daha örgütlü bir yapıları vardı. Dedeler sadece âsitânelerde eğitilirdi ve 1001 günlük çile döneminin gerçekleştiği Matbah-ı Şerîf olarak adlandırılan mimari bölüm yalnızca âsitânelerde bulunurdu. Âsitânelerdeki Postnişînler Zâviyelerdeki postnişînlerden daha yüksek bir statüye sahiplerdi. Zâviyeler Osmanlı İmparatorluğunun birçok şehrinde, hatta köylerinde kurulmuştu. 17. yüzyıla kadar Zâviyeler imparatorluğun genişleyen sınırları içerisinde yayılmış ve daha geniş bir kesime hizmet vermişti. Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde 140'a yakın Mevlevîhâne bulunmakta idi.

İslami tasavvuf eğitimi, geleneksel medrese eğitiminden daha zordu. Seyr ü sülûk olarak adlandırılan bu manevî eğitimin aynı zamanda nefis terbiyesi olması gerekirdi. Mevlevî eğitimine girmek isteyen kişinin öncelikle ana ve baba rızası almış, reşit ve bekâr olması şarttı. Ahlaken düzgün olduğu tespit edilen 'tâlib'e yolun zorlukları anlatılırdı. Kararında ısrarcı ise üç gün Matbah-ı Şerîf'te (mutfakta) Saka Postu tabir edilen yerde oturup mevlevîhânedeki hayatı izlerdi. Kendisine yemeğini, suyunu verirler, ancak etkilememek için kimse onunla konuşmazdı. İzlediği yaşama uymayacağını düşünürse kimseye bir şey söylemeden oradan çıkıp gidebilirdi. Kalırsa Aşçı Dede tarafından Şeyh efendiye götürülürdü. Sikke-i Şerîf (Mevlevîlerin başlarına giydikleri keçeden yapılmış külah) giydirme töreniyle Mevlevîlik'e kabul edilir ve eğitimi için bir dedeye teslim edilirdi. Ancak yine de 18 gün bir deneme süresi tanınır ve bu sürede kendi elbise-leri ile hizmet görürdü. Nev-niyâz (Mevlevî eğitimine yeni giren kişi) 1001 günlük eğitim döneminde mevlevîhânedeki kalmak zorunda idi. Bu süre zarfında nefis terbiyesi için gerekli olan ve farklı dedeler tarafından denet-

lenen bulaşık yıkamaktan yatak toplamaya, sofrâ hizmetinden temizliğe, çamaşır yıkamaktan alışverişe ve en son olarak da hela temizliğine kadar olan 18 hizmet görürdü. Bu yoğun terbiye süresi boyunca okuma, yazma, Kur'ân-ı Kerîm'i okuyacak kadar Arapça, hadis, fıkıh gibi temel dini derslerin yanı sıra Mesnevî okuyacak kadar Farsça ve Türk edebiyatı dersleri verilirdi. Kabiliyetine göre bir enstrüman kullanmasını öğrenebilir veya âyin seslendirebilirdi. Eğitimi boyunca hat, tezhip, minyatür gibi bir sanat dalı öğrenmesi için teşvik edilirdi.

1001 günlük eğitim süresini başarıyla tamamlayan 'Can'a yapılan özel bir törenle "Dede" unvanı verilirdi. Kendisine ya o mevlevîhânedeki bir hücre verilir veya başka bir mevlevîhâneye gönderilirdi.

Mevlevîhânedeki bazı derslere dışarıdan devam eden, semâ çıkaranların (öğrenen) yanı sıra sadece sohbetleri dinlemeye ve Semâ törenlerini izlemeye gelen muhibbânlar da vardı.

Özetle; mevlevîhâneler Hz. Mevlâna'nın düşüncelerinin öğretildiği, dinî ve edebî bilgiler yanında birer konservatuar, birer akademi gibi sanat eğitimi de veren okullar olmuşlardır. Özellikle İstanbul'daki Mevlevîhâneler Türk Müziği üstatlarının yetişmelerinde önemli bir rol oynamıştır.

Yukarıda tarif edilen eğitimin erkeklere uygulandığı açık olsa da tarihte, mesnevîhânlık, hocalık, halifelik ve hatta reşit olmayan oğulları için vekil postnişinlik yapmış kadın dervişler de olmuştur. Hz. Mevlâna'nın torunu Ulu Ârif Çelebi'nin isteğiyle 14. yüzyıla kadar Mevlevîlerin tarihini yazan Eflâkî'den öğrendiğimize göre Sultan Veled'in kızı Şeref Hatun Konya'da kadın erkek pek çok talebesini aydınlatırken, Tokat'ta Mevlevî halifesi olan Ârife-i Hoşlikâ'ya rastlıyoruz. Afyonkarahisar'da Dîvâne Mehmed Çelebi torunlarından Destina Hatun sırtında hurka, başında sikkesi ile mevlevîhânedeki söz sahibi idi. Daha sonra yine Afyonkarahisar'da Küçük Mehmed Çelebi'nin büyük kızı, şeyhlik ve halifelik yapmış olan Güneş Han'ı görüyoruz. Küçük Ârif Çelebi'nin kızı Güneş Hân-ı Suğrâ da şeyhlik yapmış kadınlardandır. Değişen ülke şartlarına rağmen Mevlevî kadınlarına arakiyye ve sikke giyme izni verilmiş, Semâ öğretilmiş ancak onlar kendi aralarında Semâ etmişlerdir.

Mevlevîlerin yaşamı "âdâb ve erkân" üzerinedir. Çok kibar, zarif, başkalarının duygularını incitmemeye dikkat eden, konuşmalarında ve hareketlerinde aşırıya kaçmayan, selam verirken sağ eli kalp üzerine koyup başını hafifçe eğerek karşısındakine 'gönlümdesin' mesajını veren Mevlevîlerin tokalaşmaları dahi kendilerine özgüdür. Birbirlerinin elini kavrayıp

aralarındaki saygıyı ve eşitliği göstermek amacıyla karşısındakinin elinin üstünü öperler. Bu selamlaşma “ruhun ruha selamı”dır, eşitliği temsil eder. Yürürken yere kuvvetle basmamaları, günlük hayatta kullandıkları her şeye gösterdikleri saygı gibi manevî mânâları da olan tüm bu davranışlar, Mevlevîlerin günlük davranışlarının bir uzantısı olarak Semâ törenlerinin içinde sergilenen derviş hareketlerinde görülebilir.

Cumhuriyet Döneminde Mevlevîlik ve Uluslararası Mevlâna Vakfı

Kurtuluş Savaşı sırasında Makam Çelebisi olan büyükdedem Abdülhalim Çelebi'ye, savaşa manevî destek sağladığı için Yeşil Şeritli İstiklal Madalyası verilmiştir. I. Mecliste Gazi Mustafa Kemal (Atatürk) başkan, Konya milletvekili Abdülhalim Çelebi ise başkan vekili olarak seçilmişlerdir. Birinci meclis görevini tamamlayınca Abdülhalim Çelebi izin isteyip Konya'ya geri dönmüştür. Tekke ve Zaviye Kanunu hazırlanırken Ankara'da Atatürk ile yaptıkları toplantı neticesinde, Abdülhalim Çelebi oğlu Mehmet Bâkır Çelebi'yi Suriye'nin Halep şehrindeki Mevlevîhânenin şeyhliğine tayin etmiştir. Türkiye'deki tekkeler kapatıldıktan kısa bir zaman sonra da Abdülhalim Çelebi Hakk'a yürümüş, bunun üzerine hem Makam, hem Makam Çelebiligi Halep'te devam etmiştir. Makam Çelebiligine seçilen Abdülhalim Çelebi'nin oğlu Mehmed Bâkır Çelebi 1938 yılında bağımsız olan ve ertesi yıl Türkiye Cumhuriyeti'ne katılan “Hatay'ın İlhakı” meselesinde gösterdiği faaliyetlerle bilinmektedir. Mehmed Bâkır Çelebi 1938 yılında bağımsız olan ve ertesi yıl Türkiye Cumhuriyeti'ne katılan ‘Hatay'ın İlhakı’ meselesinde gösterdiği faaliyetlerle bilinmektedir. Mehmed Bâkır Çelebi'nin 1944'de vefat etmesinden sonra oğlu Celâleddin Bâkır Çelebi (1926-1996) Şam, Lazkiye, Trablusgarp, Kahire ve Kıbrıs şeyhlerinin de onayı ile Makam Çelebiligine getirilmiştir. Celâleddin Bâkır Çelebi'nin okul hayatı devam ettiği için Halep'teki Türk Konsoloslukunda görevli olan amcası Şemsü'l-Vâhid Çelebi (1908-1971) ona vekalet etmiştir. Suriye hükümeti de 1945'te Mevlevîhâneleri kapatma kararı almıştır. Günümüzde Makam Çelebiligi manevî bir görev olarak Celâleddin Bâkır Çelebi'nin oğlu Faruk Hemdem Çelebi tarafından temsil edilmektedir.

1925 Tekke ve Zaviye Kanunu kapsamında kapatılan Mevlevîhâneleri ilgilendiren ilk önemli olay, 1927 yılında Atatürk'ün emri ile Konya'daki Mevlâna türbesinin müze statüsünde yeniden halka açılması ve hemen

ardından devrin Maarif Vekili Hasan-Âli Yücel'in desteği ile Mevlâna'nın eserlerinin Türkçeye tercüme edilmesidir.

Bir başka önemli olay ise 17 Aralık 1943 yılında yapılan konferans ile başlayan Şeb-i Arûs programlarına sonraki yıllarda Mevlevî müziği konserleri eklenmesidir. 1956 yılındaki programın birinci bölümünde bilgilendirme konuşmaları, ikinci bölümde ise Semâ töreni (Mukâbele-i Şerîf) yapılmıştır. Son yıllarda ise birinci bölüm tasavvuf müziği konseri, ikinci bölüm Semâ töreni olarak yapılmaktadır.

Yurdumuzda tekkelerin kapatılma kararı alınmadan önce Konya Makam Çelebisi, Türkiye Cumhuriyeti 1. Meclis Reis vekili, büyük dedem Abdülhalim Çelebi'ye Mustafa Kemal Atatürk'ün Mevlevîlik hakkında söyledikleri aynen şöyle: *"Siz Mevlevîler asırlardır cehaletle, yobazlıkla mücadele ettiniz. İrfanla ilme ve sanata katkıda buldunuz. İnkılâpta istisnai bir muamele yapmamak için Mevlevî Tekkelerini 'Tekaya ve Zevaya Kanunu' içinde mütalaa etmek mecburiyetindeyiz. Ancak Hz. Mevlâna'nın düşünceleri ve ilmi ebediyen yaşayacaktır. Hattâ istikbalde daha köklü bir şekilde zuhur edecektir inancındayım."* Bugün dünyanın her yerinde gösterilen ilgi Atatürk'ün sözlerinin doğruluğunu ortaya koymaktadır.

Bu sözlerin ışığında, 1996 yılında İstanbul merkezli kurmuş olduğumuz ve başkanlığını kardeşim Faruk Hemdem Çelebi'nin üstlendiği, benim başkan vekili olduğum Uluslararası Mevlâna Vakfı'nın yaklaşık sekiz yıldır titiz bir çalışma ile hazırlanmış olduğu iki önemli projeden bahsetmek isterim. Her iki proje öncelikle Türkiye Cumhuriyeti Kültür (ve Turizm) Bakanlığımıza sunulmuştur. Bakanlığımız ve Vakfımızın işbirliği ile UNESCO'ya gönderilen projeler içerikleri ve hazırlanış şekilleri ile beğeni kazanmış ve kabul edilmiştir.

Projelerin birincisi **"Semâ ve Mevlevî Müziğinin Korunma Altına"** alınması idi. Bu işin ehli olan çok kıymetli dostlarımızın, hocalarımızın üstün çalışmaları ile proje hazırlandı, sunuldu ve kabul edildi. Semâ ve Mevlevî Müziği "İnsanlığa Bırakılan Sözlü ve Manevi Başyapıtlar" kapsamına alındı. Bu projenin gerekçesi koruma ve bilgiyi sonraki nesillere aktarabilme yöntemlerinin eksikliği nedeniyle yapılan pek çok yanlışla son vermektir.

İkinci proje ise, Hz. Mevlâna'nın 800. doğum yılı dolayısı ile 2007 yılının **"Mevlâna Celâleddin-i Rûmî Anma Yılı"** ilan edilmesi idi. Onun da kabulü neticesi Uluslararası Mevlâna Vakfı danışmanlığında T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Konya Valiliği, Konya Büyükşehir Belediye Başkanlığı, İl

Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve Selçuk Üniversitesi Mevlâna Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin hazırladığı bilimsel toplantılar; yine Bakanlığa bağlı Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu ve İstanbul Tarihi Türk Müziği Topluluğu ile birlikte düzenledikleri Semâ törenleri; bu mevzuda hazırlanan sergiler, yayınlar gibi çeşitli etkinlikler ile bütün dünyada anıldı. İşte bu içinde bulunduğumuz "Dünyada Mevlâna İzleri" başlıklı Uluslararası Sempozyum da bu yılın önemli etkinliklerinden biri olmaktadır.

Ben şimdi Vakfımızın müracaatı neticesinde 2002 yılında UNESCO'ya sunduğu ve uzun çalışma ve araştırmalardan sonra kabul edilen "**Semâ ve Mevlevî Müziğinin Korunma Altına**" alınması konusunda bir şeyler söylemek istiyorum.¹

2002 yılında, *Mevlevî Semâ Âyininin Korunması* için, Uluslararası Mevlâna Vakfı'nın hazırlayıp Kültür ve Turizm Bakanlığı'na sunduğu proje ile müştereken müracaat etmesi üzerine UNESCO tarafından "İnsanlığa Bırakılan Sözlü ve Manevi Başyapıt"ları arasına muhtemel aday olarak seçildi. 2004 yılı ilkbahar-yaz dönemi sonunda teslim edilmek üzere bir dosya hazırlanması talep edildi. Dosyanın içeriğinin hazırlanması UNESCO Türk Millî Komitesi tarafından Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü'ne verildi. Adı geçen Genel Müdürlük, Uluslararası Mevlâna Vakfı'na bu aday dosyasını hazırlaması için müracaat etti. Vakıf tarafından Kültür ve Turizm Bakanlığı adına hazırlanan gerekçeli dosyanın UNESCO'ya gönderilmesi üzerine, 2005 yılında, Mevlevî Semâ Âyini, "**İnsanlığa Bırakılan Sözlü ve Manevi Başyapıt**" kapsamına alındı.

UNESCO'nun Mevlevî Semâ Âyini "İnsanlığa Bırakılan Sözlü ve Manevi Başyapıt"lar listesine dahil etmesinin gerekçesi; 20. yüzyılın ilk çeyreğinde yasaklanması yüzünden doğan istismarın sonucu olarak bir canlandırma ve dejenerasyon sürecine girmiş olmasıdır. Semâ Âyini Türk tarihinin orta çağlarından gelen ve meşk ile intikal üzerine kurulmuş 700 yıllık bir gelenek olarak gerekçelendirilmiştir. Bu istismarın, Türkiye'deki Mevlevî geleneğini ve Semâ'sını korumaya yeterli yasal mekanizma eksikliğinden doğduğu bir gerçektir.

"Geleneksel Semâ Âyini'ni Koruma ve Yaşatma" projesi, denetleyici bir Ana Yönetim Kurulu'nu kapsamaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü gibi Devlet Daireleri, Uluslararası Mevlâna Vakfı gibi özel kuruluşlarla ve bu geleneğin yaşayanları ve yaşatanlarıyla

¹ Yazımın bu bölümü UNESCO'ya sunulan söz konusu dosyanın içeriğinden faydalanılarak hazırlanmıştır.

birlikte, projenin bütün safhalarında planlaması ve intikal ettirilmesinde önemli roller oynayacaklardır. Bütün aktivitelerinde, bu gruplar ve Yönetim Kurulu UNESCO'nun istediği etik kurala bağlı kalacak, böylece ilk olarak "İnsanlığa Bırakılan Sözlü ve Manevi Başyapıt" olarak tanımlanan bu kültürel ifadeye yakışan saygı gösterilecektir. Bu Yönetim Kurulu aynı zamanda Semâ Âyinlerinin icra edildiği zaman ve yerin şart ve durumlarını da denetlemekle sorumlu olacaktır.

İdari bölümde de değinildiği gibi, Türkiye'deki mevcut kanunlar ve yasal mekanizmalar âyini veya üstatlarını ve icracılarını koruma altına alma imkânı sunmamaktadır. Bu kanunlarla belki sadece Mevlevîhâneler korunabilir. Mevlâna'yı ve Mevlevî kültürel geleneğini Semâ Âyiniindeki tezahürleri ve Mevlevîhâne alanları ile korumanın ve yaşatmanın en kolay yolu 2863 numaralı kanunun 3. maddesine istenen koruma ve yaşatmayı mümkün kılacak bir ekleme yapmaktır. UNESCO'nun bu Âyini manevî insan miraslarının şaheseri olarak kabul etmesi ve bütün dünyanın da bunu böyle kabul etmesini istemesiyle, UNESCO bu Âyinin yüksek kültürel ve manevî değerlerin sanatkarâne ifadesi olduğunu tasdik etmiştir. Türk kültürünün en eski geleneklerinden birinin dünya sahnesinde bir şaheser olarak kabul görmesi, Türk insanını da bizzat bu değerli mirası yaşatmaya ve hakkında daha fazla bilgi edinmeye teşvik etmelidir. Mevlâna'ya ve oluşturduğu geleneğe olduğu kadar hangi şartlar altında icra edildiğine de gerekli saygıyı göstermelilerdir. Mesela:

Mevlâna'nın isminin kullanımı (İşyerlerinde saygısız şekilde kullanımı, Örneğin: Mevlâna Kasabı, Mevlâna Un Fabrikası, Mevlâna Kebap ve Mevlâna Kuaförü – Berberi vs.)

- Semâ Âyini'nin geleneğe uygun icra edilmeyerek istismar edilmesi;
- Semâ'nın dekoratif ve reklam aracı haline getirilmesi (Eurovision Şarkı Yarışmasında, Güzellik Yarışmalarında vs.);
- Semâzen figürünün her türlü reklamda istismar edilmesi;
- Mevlâna adının her türlü farklı amaç doğrultusunda kullanılması

Kanunlar yoluyla Mevlâna ve Mevlevî geleneğinin millî ve manevî değerler olarak korunması sağlanabildiği takdirde, bu saydığımız Mevlevî geleneğinin istismarı örnekleri gelecekte engellenebilecektir.

"İnsanlığa Bırakılan Sözlü ve Manevi Başyapıt" olarak tanımlanması ile geleneksel Mevlevî Semâ Âyini'nin ve alanlarının korunmasından sorumlu hükümetin Bakanlıkları ve Devlet Daireleri ile devlet dışındaki or-

ganizasyonlar, hareket planını hayata geçirmek için gerekli yasal mekanizmalar hakkında kararlar almak üzere toplanmalıdır.

1. UNESCO, Mevlevî geleneğine saygıyı koruyarak icranın şartları ve durumlarıyla ilgili (yer, zaman ve âyini temsil ve icra etmesi için kimlere izin verileceği konusunda) ahlaki bir kural oluşturulmasını ve uygulanmasını istemektedir. Bu kural yerel ve idari mekanizmalar tarafından hayata geçirilmelidir ve kuralı bozanlar için bir tür yasal para cezası uygulanmalıdır. Mevlevî Semâ Âyininin icracıları, mevcut yasal koşullara göre Türkiye’de değerli kültür mümessilleri olarak bilinecek ve tanınacaklardır.

2. Semâhâne olarak görev yapan Mevlevîhâneler, bu alanları korumak için geleneksel yasal kuralları inceleyen Vakıflar Genel Müdürlüğü, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenmiştir.

3. Mevlevî Semâ Âyini, “İnsanlığa Bırakılan Sözlü ve Manevi Başyapıt” olarak tanımlamasıyla UNESCO, dünyanın Mevlevî geleneğini entelektüel düşüncelerini ve manevi değerlerini kabul etmesini istemiştir. Türkiye Mevlâna’yı, Mevlevî geleneğini ve onun manevi değerlerini kanunlar yoluyla güvence altına almalıdır. Uluslararası topluluklar da Mevlevî Semâ Âyini ve kaynakları hakkında bilgiyi kullanma, belgeleme ve intikal ettirme hususunda bir kural benimsemesi için teşvik edilmelidir.

4. Yönetim Kurulu, Mevlevî Semâ Âyini ve ilgili Mevlevîhâneler ve Semâhâneleri koruyacak olan yasal ve idari mekanizmaları planlamak ve uygulamaya geçirmek için söz konusu bütün Devlet Daireleriyle birlikte çalışmalıdır. (Kültür ve Turizm Bakanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Valilikler, Yerel Belediyeler, Üniversiteler vs.)

Uluslararası Mevlâna Vakfı olarak işbirliği içinde olduğumuz

Türkiye’deki Resmi Topluluklar (Kuruluş sırasına göre)

1. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu / Ömer Faruk Belviranlı (Müdür)
2. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı İstanbul Tarihi Türk Müziği Topluluğu / Ömer Tuğrul İnançer (Müdür)
3. Selçuk Üniversitesi Mevlâna Araştırma ve Uygulama Merkezi / Yrd. Doç. Dr. Nuri Şimşekler (Müdür)

Bazı Sivil Topluluklar

1. Türk Kültürü ve Musikisi Derneği, Galata Mevlevî Musikisi ve Semâ Grubu / Nail Kesova (Başkan)
2. Mevlâna Eğitim ve Kültür Derneği / Abdülhamit Çakmut (Başkan)
3. İstanbul Müzik ve Semâ Topluluğu / Nadir Karnıbüyükler (Başkan)
4. Türk Tasavvuf Musikisi ve Folkloru Araştırma ve Yaşatma Vakfı / Ömer Tuğrul İnançer (Başkan)

Yurtdışındaki Topluluklar

1. İsviçre / Hüseyin Peter Cunz (Başkan)
2. Almanya / Süleyman Wolf Bahn (Başkan)
3. Hollanda / Mürsel Marcel Derkse (Başkan)
4. Amerika / İbrahim Gamard (Başkan)
5. Amerika / Gustavo Martinez (Başkan)
6. Amerika / Celâleddin Loras (Postnişin)
7. Amerika / Kabir Helminski (Başkan)
8. İran / Muhammed-i Bordbâr (Mesnevîhân)

Sonuç olarak söylemek gerekirse;

Mevlevîlik tarih boyunca, sadece Anadolu'da değil Balkanlar'da, Asya'da, Afrika'da ve Arap Yarımadası'ndaki insanları da yüzyıllarca aydınlatan ve bugün ise Amerika, Avustralya dahil bütün dünyayı aydınlatmaya devam eden bir "olgun insan" yetiştirme yolu olmuştur. Türk Kültürünün önemli bir bölümünü teşkil eden bu yolun aslına uygun bir şekilde gelecek kuşaklara aktarılması için çaba gösterilmesi, bu konuda bilimsel ve geleneksel birikimin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Eğer yukarıda kısaca arz etmeye çalıştığım hareket planı başarıyla hayata geçirilebilirse, kısa süre içerisinde Türk halkında Mevlevî Semâ Âyini'nin gerçek değerleri hakkında bir bilinç uyandırılabilir. Böylece bu geleceğin varlığına ve yaşatılmasına saygı duyulması, aynı zamanda yeni nesillerin eğitim ve yaşatma çalışmalarına katılmaları konusunda teşvik edilmesi ve insanlık için bu değerlerin tarihi olarak canlı tutulması sağlanabilir. Bu yolla Mevlâna'nın fikirleri ve Mevlevî öğretileri ilahi aşk, birlik ve beraberlik gibi evrensel değerlerde önemli bir rol oynayabilir.

